

CALVINO’NUN KENTLERİ BİZİ NE KADAR İLGİLENDİRİYOR?

Mimar, Kent plancısı, Kent sosyologu gibi meslek gruplarının dışındaki bir edebiyatçının, insanın kentteki yaşamını araştırırken, konunun merkezine -planlama ve geometrik biçimler gibi ölçütlerin ötesinde- Kentleri yerleştirmesinin ve insan ile kent arasındaki binlerce yıldardan beri süren gerilimli ilişkinin düşsel kurgusunu *Marco Polo*’dan alıp çağdaş kentlere kadar taşımalarının altında çok önemli bir neden olsa gerek:

“ rasyonellik ile insan yaşamlarının iç içe geçmiş yumağı arasındaki gerilimi dile getirmek açısından bana daha geniş olanaklar sunan, daha karmaşık bir simge, **kent simgesidir**. İçinde en çok şeyi söylemiş olduğuma inandığım kitabım *Görünmez Kentler*’dir, çünkü *Görünmez Kentler*’de bütün düşüncelerimi, deneyimlerimi, varsayımlarımı, bir tek simge üzerinde yoğunlaştırabilirdim.”¹Calvino’nun bu masalsi çalışması, günümüz Mimarlarını çok ilgilendiren bir metin haline gelebiliyorsa, hatta kendi mesleğinin muhakeme mantığı içinde çözümleyemediği kavramları, bu dilsel ağın içinde sezebiliyorsa, insan-mekan-zaman bağlamı araştırmaların bir uzmanlık konusu olamayacağı sonucuna varmamız daha da kolaylaşacaktır.

Italo Calvino, *Marco Polo*’nun (**resim1**) Kubilay Han için yaptığı zaman üstü düşsel yolculuğun izlerini sürerken, yani *Görünmez Kentleri*ni aramaya ve anlamaya çalışırken, çağdaş insan- mekan-zaman ilişkilerindeki gerilimleri, modern kentleri ve teknolojik metropollerin geleceğini araştırır. Çünkü kentler birçok şeyin bir araya gelmesidir. Anıların, arzuların, bir dilin işaretlerinin ve takasın; öyle ticari anlamda bir takasın değil kelime, anı ve arzuların değiş tokuşudur.

Çağdaş dünyanın krizini simgeleyen Labirente kafa tutmanın tek yolunun yeni bir labirent kurmak olduğunu savunan *Calvino*, salgın hastalık diye tanımladığı çağdaş tüketim ideolojisi ve kitle kültürünü yok edecek antikorları ancak edebiyatın üreteceğini iddia eder. Calvino’nun düşsel masallarının evrensel tadı, soyutlamaların ve simgelerin bolluğu bizi yanıltmasın sakın. Bu masallar, yersiz, yurtsuz ve zamansız Ütopya inancıyla hesaplaşırken yeni kentsel hümanizmanın da özlemini çekerler:

”Bizim kuramayacağımız, ama onu düşünme, her şeyiyle düşünme yetimizde kendisini parça parça kurarak, kendisinde yaşamamızı değil, bizde yaşamayı talep ederek bizi ütopyadan farklı, iyi ya da kötü, bugün yaşanabilir bütün kentlerin ötesinde, yeni içsel ve dışsal koşullanmaların karşılaşmasından doğan” üçüncü bir kentin olası sakinleri yapacak bir kent bu.”²

Calvino’nun *Görünmez Kentler*’de kullandığı dilsel araç, zengin kesimli bir **kristaldi**. Keskin çizgileri ve üçgen yüzeyleriyle” paramparça bir bütünün” simgesi, titiz kesimi ve ışığı yansıtma yeteneğiyle, mineral dünya ile canlı madde arasında bu köprüsel biçime Calvino bir isim verdi: “*Kristalden Labirent*” *Görünmez Kentlerin* kurguladığı mikro modellerin toplamı, evrenin değişik simgeleri olup **çok parçalı bütünselliğe sahip bir kristal geometri içinde anlam kazanırlar**. Mikro modellerin “*Anılar, arzular, göstergeler, takas, gözler, gökyüzü, adlar, ölüler*” gibi tanımları, kristal geometrik yapının içinden geçerek, kurdukları ilişkiler sonucunda *incelik, saydamlık, hafiflik, süreklilik ve gizlilik* gibi tanımlara dönüşürler. Örneğin, Kubilay “*tüm ağırlığıyla dünyanın ve insanlığın üstüne çökmüş ağır, şiş ve gergin imparatorluğuna baktıkça, rüyalarında uçurtmalar kadar hafif kentler, dantel gibi delikli kentler, cibinlikler gibi saydam kentleri*”³ **arzu ederken** içine girdiği **düş makinası** (kristal yapı) sayesinde **hafiflik** kavramıyla tanışır. *Kristal* simgesi, Calvino’nun düşünce dünyasında, karmaşık yapılar araştırılırken çoğul yolların/çoğul sonuçların bulunabildiği, geçmiş, şimdi ve

¹ İtalo Calvino, *Görünmez Kentler*, YKY,2002,İstanbul

² A.g.e

³ A.g.e

gelecek zaman düşlerinin kristalin değişik yüzlerinde sürekli olarak dolaştığı bir düş makinesidir.

Calvino, Marco Polo'nun uğradığı **elli beş kenti, on bir durakla** ve her duraktaki **beş kenti farklı tanımlarla** izlememizi sağlar. Kentlerin kimlikleri, *Anılar, Arzular, Göstergeler, İncelme, Saydamlaşma, Takas, Gözler, Adlar, Ölüler, Gökyüzü, Sürekli, Gizli* gibi tanımlarda yatmaktadır. İzleyici, hepsi bir kadın ismiyle tanımlanmış bu elli beş kenti nasıl gezerse gezsin bütün yollar “bütünselliğe” çıkacaktır.

KENTLER ve ANI:

Kenti kent yapan anıların, kentteki yapıların şekil ve malzemelerinden çok, kent-zaman-insan arasındaki diyalektik yaşamdan doğduğunu söyler Calvino:

“... kapladığı alanın ölçüleri ile geçmişinde olup bitenler arasındaki ilişkidir. Bir sokak lambasının yerden yüksekliği ve orada idam edilen zorbanın sallanan ayakları ile yer arasındaki uzaklıktır.”⁴ Kent, kendi içindeki anıları sünger gibi emerek genişler. Kentlerin anılarda kalıcılılaşması için olağanüstü imgeler üretmesi gerekmez. Önemli olan, duvardaki pencerelerin, yapıların, sokakların, bahçelerin sıralanışları, oranları, ritimleri, tekrarlanışları ve bu oranların tümüne egemen bir estetik düzenin varlığı değil midir? Kentin dokusu, “Gözün tek bir notasını bile yerinden oynatmadığı, ya da değiştiremediği bir müzik partiyonundaki gibi birbirini izleyen şekiller üzerinde gezinme biçiminde gizlidir...”⁵ Bu estetik düzene, *Mardin, Safranbolu* gibi geleneksel kentlerde sıklıkla rastlanır. Kapladığı alanın iyice artmasına karşın, büyümesi çok hızlı ve kısa bir zaman aralığında gelişen Dev Metropollerde ise, bu düzen duygusu ve dokunun yaratılmasının oldukça zor olduğu açıktır. Geçmişinde zengin bir tarihe ve anılar üreten çoklu ilişkiler ağına sahip büyük kentler, büyüyerek izlerini yitiren metropollere dönüştüğünde ve kentsel belleğin olası tüm izleri ortadan kalktığında, **kartpostallar** anıların yerine geçmeye çalışır. Kartpostallarla beslenen **nostalji** rüzgarı bulaşıcı hastalık gibi tüm insanları etkisi altına alır. Gerçek izlerden daha temiz ancak iki boyutlu kartpostallar, kristalin yansıtmalı, imgenin zaman ve mekandaki değişik yanlarını ortaya çıkaran gerçekliğine sahip değildirlen. Nostalji oluşumundaki kuralları şöyle anlatır Calvino:

“Kent sakinlerini düş kırıklığına uğratmamak için yolcu, kartpostallardaki kenti övmeli ve onu yeni *Maurilia*’ya yeğlemeli, ancak bunu yaparken bu değişimden duyduğu üzüntüyü belli kurallar içinde belirtmeye özen göstermelidir: metropolleşmiş *Maurilia*’nın ihtişam ve zenginliğinin, eski taşra kenti *Maurilia* ile karşılaştırıldığında, artık sadece eski kartpostallarda tadına varılabilecek bir güzelliğin yerini tutamayacağını... kabul etmelidir.”⁶

İşte, kentlerin ilerlemesi ve gelecek düşlerini kurmaları için önlerinde duran en büyük engel olan, “**eskiyi canlandırma, geriye getirme ve taklid etme**” özleminin özgün yapısıyla karşı karşıyayız. Ancak gerçek anıların üretilmesinde, nostalji iradesinden çok, yaşanan mekan, zaman, insan ilişkilerinin, Calvino’nu Kristalinde çoğaltılması rol oynar. *Yüzyılım* romanı buna iyi bir örnektir. Gunter Grass, “*Yüzyılım*” isimli romanında, 1900 yılından 2000 yılına dek Almanya’nın **değişik kentlerinde yaşayan değişik insanların çok farklı sosyal olaylarını anılaştırmasıyla**, bu yüzyıl Almanya’sının bir daha tekrarlanmayacak özgünlükte ve gizemli yanlarını anlamaya çalışır. Calvino’nun Kristaline benzer bir kristalin yüzeylerine bakıldığında, daha önce **görülmeyen** farklı insan, zaman ve mekanların anıları görünmeye başlar. Kartpostalın tek boyutlu, cansız ve yansıtmasız özelliğine karşın insan aklının en değerli aracı olan kristalin bulunduğu noktadan farklı zaman, yer ve insanları yansıtarak canlandırmasıyla ortaya çıkan anılar büyük bir arkeolojik çalışmanın verileri gibi değerlidirler.

⁴ A.g.e

⁵ A.g.e

⁶ A.g.e

KENTLER ve ARZU:

Kentler, insanların düşlerinde şekillenen arzularıdır.”*Gökdelen tepelerinin, radar antenlerinin, kurum kusan bacaların yayılanın göğe değdiği çizgiden fırlayışını gören deveci bir gemiyi düşünür; bir kenttir bu, bilir, ama kendisini çölden alıp götürecektir yelkenli bir gemi gibi görür onu... Denizci ise, kıyının pusunda, bir deve hörgüçünün biçimini, sağa sola sallanarak ilerleyen iki benekli hörgüç arasında parlak püsküllü bir eyerin biçimini seçer: bir kenttir bu, bilir, ama hamudundan şarap tulumları, meyve şekerlemeleri, hurma şarapları, tütün yaprakları dolu torbalar sarkan bir deve gibi görür onu ve kendisini bu deniz çölünden alıp palmyelerin dantel gölgesindeki tatlı su vahalarına... ve saraylara götüren uzun bir kervanın başında görür.”* İnsanların arzuları, onların kente dair düş kurmalarına, hatta bu düşleri tasarıya dönüştürmelerine neden olmuyor mu?

Kente dair Arzu duyma, kentlinin, arzunun nesnesi ile kentteki şimdiki zaman yaşantısı arasındaki gerilim sayesinde belirleniyor. Kentlinin arzunun nesnesiyle olan ilişkisinin niteliği, onun hegemonik kültürel medya tarafından koşullandırılmasından, kentin uygarlık düzeyinden ve bireylerin aydınlanma durumlarından etkilenir. Geçmişte çok sevdiği kentnin savaş sonunda harabeye dönüştüğünü ve işgal edildiğini gören, işsiz, yoksul ve çaresiz bir Ortadoğulu kentlinin kentine dair arzuları ile Oslo’da, çocukluğundan beri tanıdığı, ancak yıllar sonra boşaldığını gördüğü Liman bölgesinin bir konut bölgesine dönüştürülüp canlandığını izleyen varlıklı bir aydının arzuları arasındaki büyük fark gibi... Mardin’in her köşesini tanıyan genç bir işsiz, kentinde hiçbir yaşam şansı kalmadığında, yaşamı boyunca hiç görmediği İstanbul’a büyük bir arzu duyması gibi.

Ayrıca, hegemonik medya kültürü, tüm vatandaşların-varlık düzeylerine göre-düşlemeleri gereken **kentsel arzu nesnelere**, zaman içinde güncelleyerek tanımlar ve toplumsal statülere uygun modelleri oluşturur. Kentsel Arzu nesnelere örnek çekim modelleri, genellikle **konut, otomobil ve cazip alışveriş noktalarıdır**. Asla sanat ve kültürel yaşama dair modeller değildir.

Peki ya Ütopyalar? Onlar, bu oldukça karamsar toplumsal gelişme sürecinde insanın yardımına koşmazlar mı? Yoksa, hümanizmaya inanan insanlar, geleceği daha farklı biçimlere dönük düş kurmaya başladıklarında ortaya çıkan Kent Ütopyaları, toplumun gelişiminde etkili aktörler olan kentliler tarafından uygulanmaya başlandığında bir şeyler değişemez mi? **Toplumsal gelişmenin belli eşiklerinde ortaya çıkan, kenti yaşanılardan daha farklı, bir ütopya olarak arzulanmasını talep eden kent modelleri Calvino’nun en büyük ilgi alanını oluşturur.** Calvino’yu çok ilgilendirmiş olan “*mutluluk ve düzen mimarı*” Fourier’in⁷ ütopyası da bunlara benzer. Fourier’in, mekansal ilişkiler ile kolektifleştirilmiş insan yaşamı arasındaki matematik-sibernetik ilişkileri bütünleştirdiği *Phalange* yaşam modeli, Jean Baptiste Andre Godin tarafından, 1000 kişilik bir emekçi topluluğunu barındırmak üzere, 1959’da kısmen gerçekleştirilmiş ve sosyal konut mimarisinin öncülü olmuştur.**(resim2)** Yirminci yüzyılın başında, gelişen endüstrileşmeye karşı, kentsel etkinliklerle kırsal mekanı birleştirerek “*bahçe şehir*” kavramını geliştiren Ebenezer Howard’ın⁸ merkezi, ışınal kent planında, birbirinden yeşil kuşaklarla ayrılmış küçük şehirler çevrede yer alırken merkezde elli sekiz bin nüfuslu merkezi kent yer alır. **(resim 3)** 20. Yüzyılın başına dair ilginç projelerden birisi de, sosyalist bir mimar-kent plancısı olan Fransız *Tony Garnier’in*, “Endüstriyel Kent” Projesidir.⁹ Endüstrileşmenin yaşamın her alanına dönük gereklerini kent ütopyasında hümanist bir dille yorumlayan Garnier’in odak noktasında, kentli insanın arzuları ve düşleri yer almış, otokrasiyi simgeleyen Mahkeme ve

⁷ Fourier

⁸ Ebenezer Howard

⁹ Tony Garnier

Kilise gibi yapı türleri Plana girmemiştir. Garnier'in Ütopyası, Brasilia dahil bir dizi yeni kentin tasarımında esin kaynağı olabilmıştır. **(resim 4)**

20.Yüzyıl modern mimarlık dünyasında, kente dair Ütopya tasarımında, *Le Corbusier*, *Fourier* gibi komünal bir kentsel yaşamı savunarak 1925 Ütopik Paris Planını ve yaşam felsefesini anlatan *Unite D'Habitation* örneğini üretir; kendinden önceki bahçe-kentlerden etkilenmiş olan ve organik mimarlığın kurucusu F.L. Wright, *doğaya dönüş* kavramı temelinde "Broadacre" adında, demokratik yaşam kurallarına sahip ve doğa ile bütünleşmiş kentini tasarlar **(resim 5)**; 60'lı yıllarda *Peter Cook* önderliğinde kurulan *Archigram* ise "Plug in City" kavramını geliştirerek, geleneksel kent anlayışına karşı "Taşınabilir, Değiştirilebilir Yürüyen Şehir" Ütopik Projesini oluşturur.

"Özgür aklın ürünü bir düş makinesinin gerekliliğine inanıyorum... kendimizi tanımlayabileceğimiz şeyleri çoğalttığı, başka değerler ve başka ilişkilere göre bütün ayrıntılarıyla düşünülmüş bir dünyanın mutlak farklılığını, kısaca "kent" olarak "ütopya"yı kısır seçimlerimiz arasına kattığı sürece." ¹⁰

KENTLER ve GÖSTERGELER:

"Göz, şeyleri görmez, başka şeylerin anlamını yüklenmiş şeylere ait şekiller görür: kerpeten dişçinin evini; kupa tavernayı; baltalı kargı karakolu; terazi pazarcıyı gösterir..."

Kent, düşünmen gereken her şeyi söyler, kendi sözlerini yineletir sana...Bu kalın göstergeler kabuğu altında kent gerçekte nasıldır, ne içerir ya da ne saklar,insan Tamara'dan bunları öğrenmeden çıkar."

"Bellek denen şey çok zengin: sürekli yineler göstergeleri, yineler ki kent varolmaya başlasın" ¹¹

Calvino, yukarıdaki cümlelerde hissettiğiniz gibi, kentin, sürekli olarak ve insanlarca var olduğunun bilincinin sürekliliğini sağlamak üzere göstergeleri kullanır. Görme, işitme ve tatma duyularında ve aklın karmaşık doğasında yaşayan bu göstergeler kentin üst kabuğundaki yüzeysel anlamları dışa vurdukları gibi yüzeysel anlamların altında yatan alt anlamların fark edilmesini de sağlar.. Ancak bir kenti okumanın yolu, fiziksel, anlık ve tekrarlanan göstergelerin ötesine geçmek ve göstergelerin dolaylı alt anlamlarını ve onların zaman boyutundaki farklılaşmasının ayrımına varmak değil midir? Göstergeleri tersinden veya düz anlamlarından soyutlayarak okumak, çingirak sesinden çobanı ve koyunları; gayda ve tulum sesinden İskoç ve Karadeniz coğrafyasını anımsamaktır. Ahşap yapı, bir gösterge olarak, geçmişte ormanlık coğrafyalarda yapı yapma kültürünü ifade ederken, 21. yüzyılda ekoloji, doğallık gibi eskinin içermediklerini anımsatır. Babil kulesinin göstergesi, giderek yukarıya doğru yükselerek **insanın tanrıya meydan okuması** iken, 16. yüzyıl Bologna'sında kulelerin göstergesi, ünlü ailelerin fiziksel kurallara meydan okuyarak **prestij** oluşturmaları, 20. yüzyıl kule/gökdelenlerin göstergesi ise bilim ve tekniğin, yani Toplumsal Aklın bir meydan okumasıdır.

Anlamı yüklenmiş şeylere (doktor, meyhane, okul, karakol vb) ait şekilleri bir gösterge olarak belleğine yükleyen birey, örneğin o kentte birkaç yüzyıl önceki yaşantının göstergelerinden çok uzaktadır. Çünkü kentin tarihi, sadece fiziksel göstergelerden ibaret olmadığı gibi, tarihsel ilerlemedeki ani kesintilerde (İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş) belleklerde yer eden tüm göstergeler insanın belleğinden silinebilir. Örneğin, Topkapı Sarayını gezerken, **Divan'ı Hümayun, Adalet Kulesi, Babü's Selam, Babü's Sade, Enderun ve Harem, Arz Odası** gibi birbirinden farklı işlevleri yerine getirmiş yapıların tümünün geçmişten sahiplendikleri göstergeler, şimdi, tarihsel- toplumsal temellerinden soyutlandıkları için, kendi kendilerini ifade edemezler. Divan'ı Hümayunun en yüksek yargı

¹⁰ İtalo Calvino, Görünmez Kentler, YKY,2002,İstanbul

¹¹ A.g.e

yeri olarak varlığı, yeniçerilere ulufe dağıtımı, tahta çıkma vb. prestijli devlet törenlerinin yapıldığı alanlar ve Oryantalistlerin hissettiklerinin tersine en yüksek erkin ailesi olan harem gibi alanlar yoktur artık. Bu demektir ki, 400 yıldır tekrarlanarak, İstanbul kentinde Osmanlı yaşam kültürünü oluşturan göstergeler, işlevsizleştikleri gibi taşımadıkları yanlış anlamların üretilmesine engel olamayacak kadar ortalıkta çaresiz kalakalmışlardır. Ancak, bütün bu eski göstergeler yok olsa bile, insanların, yaşadıkları kentin geçmişindeki kültürün göstergelerini doğru biçimde algılamaları ve tarih bilinçlerini geliştirmeleri, sadece, tarih bilgisi ve genel kültür açısından değil, toplumsal belleğin gelişmesi ve geleceğe dönük kuracakları düşlerin zenginleştirilmesi açısından da çok önemlidir. “*Harem*” imgesini bir fuhuş göstergesi olarak tanımlayan vasat aklın yarattığı oryantalist tehlike, göstergelerin, geniş kitlelerce bir tarih bilinci olarak önemsenmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koyar.

KENTLER VE TAKAS:

Kentin insansal zenginliği, takasın basit bir mal satma ve ticari alışverişin dışındaki anlamlarıyla ortaya çıkar. Bu insani zenginliğin var oluş koşullarını mutlaka mekansal ilişkiler sağlar. Bu yüzdendir ki, **portik, arkad, pasaj, agora, revak, meydan, avlu, kentsel parklar** gibi mimari olarak tanımlanmış kentsel boşluklar, insansal iletişimi, Calvino'nun ünlü kristalinde olduğu gibi, çarparak çoğaltır. İnsanların, kentleriyle ilgili anılarını ve arzularını takas etmesiyle birlikte, masallar ve mitler üzerinden ortak dillerin sayısı çoğaltılır. Bunların olmadığı veya az olduğu, kentin daha çok, kapalı binalar, ulaşımı sağlayan yollar, tarımı sağlayan tarlalar ve ahşap çitlerle birbirlerinden ayrılmış evlerden ve üretim tesislerinden ibaret olduğu toplumlarda insani takastan söz etmek çok zorlaşır.

Ütopya kent planlarındaki örgü ile kent içi takas ilişkisine baktığımızda, *Owen*'in modelinde¹², kırsal düzenden kopmayan komünal bir yaşam düzeni önerilirken, *Fourier* modelinde kollektif Phalange'larda toplananlar ortak saray olan Phalastere'de yaşarlar. Phalastere, doğanın ve toplumun tüm acımasızlıklarına karşı, ortak mutfağın her zaman çalıştığı yemek salonları, tapınakları, işlikleri, kütüphaneleri ve tüm yıl boyunca havalandırılan, kışın ısıtılan, yazın serinletilen sokakları olan büyük bir komplekstir. Benzer bir kentsel takası, Marsilya ve Berlin'deki Habitation örnekleriyle, Corbusier yapmıştır. Ebenezer Howard'ın *Bahçe-şehir* modeli, halen yorumlanan, farklı biçimlerde yeniden üretilen ve yaşama geçirildiklerinde de kentli tarafından arzulanıp takas edilebilecek bir kent modelidir.

Peki *Eutropia* kentinin **yedek bir kent** olmasına ne demeli? Esas *Eutropia*'da **özgürce yaşama** ve **üretme** olanağına sahip olmayan, kentteki insanları, toplulukları, yasaları **sevme**yen, **katlanamayan, bunları değiştirme olanağı da olmayan** insanlara, ellerindeki tek yaşamı doğru düzgün sürdürebilmeleri için, Calvino bir olanak verildiğini doğrular:

*“Eutropia sakinleri üzerlerinde müthiş bir yorgunluk hissettiklerinde ve kimsenin artık mesleğine, akrabalarına, evine ve sokağına, borçlarına, selamlanacak ya da selamladığı kişilere katlanamadığı gün, kentin tüm nüfusu boş ve yeni gibi orada onları orada bekleyen, herkesin değişik bir meslek, değişik bir eş bulacağı, pencereyi açtığında değişik bir manzara göreceği, akşamları vaktini başka şeyler, başka arkadaşlıklar, başka dedikodularla geçireceği komşu kente yerleşmeye karar verirler.”*¹³

Calvino'nun bu düşsel ütopyası, ulus devletin giderek çözüldüğü, kentlerin, insanlığın küresel yaşamında öneminin fazlaca arttığı günümüz dünyasında çok büyük bir anlamı var. İnsanların çalışmak, bilimsel çalışma yapmak, sanatla uğraşmak, diğer insanları ve diğer kenti/doğayı tanımak, ilişki zincirini geliştirmek istediğinde, vatandaşı olduğu ulusu değil de değişik dünya kentlerini seçmesi veya kendi vatanında yaşadığı kenti terk edip başka kentlerde yaşaması, zaman içinde birinden diğerine geçmesi anlamına gelen kentsel takas

¹² Robert Owen

¹³ İtalo Calvino, Görünmez Kentler, YKY,2002,İstanbul

kavramı, insanın var oluşundaki özgürlük sorunsalıyla çok fazla ilintilidir. Düşüncelerinden dolayı o kent/devlette özgürce yaşamasına izin verilmeyen aydınların, yaşadıkları kentlerin, bilimsel-sanatsal üretim için, yeterli olmadığına inanan bilim/sanat insanlarının yapı geldikleri biraz da bu değil midir? Ama, Calvino'nun ana derdini, sadece insanların kent sosyal yapısından hoşnutsuzluklarına bakarak incelemek yeterli olmayacaktır. Çağdaş bir kentsel ağın, büyük bir hızla gelişen toplumsal ilişkilere koşut biçimde **değişebilmesi**, hatta sabit konumunu reddedip **yer değiştirebilmesi**, dünyaya bağlantısının toprağa çakılan temellerle değil daha **devingen mafsallarla** yapılabilmesi gibi ütopyik düşüncelerin kaynaklarını incelediğimizde karşımıza *Peter Cook* ve *Ron Herron*'un "*Plug-in City*", "*Instant City*", "*Walking city*" gibi Ütopik Projeleri çıkıyor.¹⁴ Archigram grubunun Çizgi Roman biçimiyle dile getirilen Projeleri, sanki, *Görünmez Kentler*'in masallarını görsel bir dille anlatıyor. *P. Cook*, kentsel takas sürecinde, kenti de bir tüketim nesnesi olarak değerlendirir. "*Plug-in City, neredeyse bir buzdolabı veya otomobil kadar endüstriyel hale getirilmiş elemanların yine endüstriyel bir taşıyıcı sisteme takıldığı ve eskiyince yenilenebildiği bir tüketilebilir kent önerisidir. Archigram, kutsal yuva imgesinin sağlam gözüktüğü bir kültür ortamında, konutu bir tüketim nesnesine dönüştürerek ona ilişkin duygusal bağlılıkları hiçe sayan bir gençlik yanıtı verir.*"¹⁵ **(resim 6)**

Calvino'nun hep sözünü ettiği kentlerin hareketliliği düşü, *P. Cook*'un "*Instant City*" ve *Ron Herron*'un "*Yürüyen Kent*" projelerinde çok berrak biçimde ortaya çıkar. "*Instant City*" ütopyasında, kırsal bölgelerde yaşayan insanların kentsel yaşamın zenginliklerini kaçırmamaları için kentin balonlarla köylere doğru yolculuğa çıkması betimlenir. **(resim 7)**

"*Yürüyen Kent*" projesinin ana düşüncesi ise sürekli hareket eden kentlilerin giderek karmaşıklaşan gereksinimlerine karşılık vermeyi amaçlayan ideal kentin, konut, iş merkezi, ofis ve kültür donatılarıyla, kara, deniz ve havada belli bir yöne doğru dev adımlarla hareket etmesidir. **(resim 8)** *Herron*, bu projesinde, yaşamın hızlı devinimine sabit durarak ayak uyduramayan kentsel makinanın dinamik düşünüyü olduğu gibi kentli bireyin kent içindeki hareketinde ortaya çıkan düşleri de önemser:" *Mimarın, mimarisinde yaratmak istediği bu tiyatro tekniği ile oldukça benzeşimli yönler taşıyor. Yaratılan mekanın içinde yavaşça ilerlerken bireyin hayal sınırlarını zorlatarak bir sonraki adımla ilgili senaryoları kurgulaması, bir sonraki adımda belki de bu senaryonun çöküşü veya yenileriyle yer değişimi, sürekli hareket eden bireyler ve hareketli hayal dünyaları, tüm bunlar mimarın mimarlığın içerdiğinde olması gerektiğine inandığı şeyler olarak karşımıza çıkıyor.*"¹⁶

KENTLER VE GÖKYÜZÜ:

Halen süre giden ama yüzlerce yıl önce resmi devlet inancı gibi kabul gören astroloji, dünyevi olguların (zamanın ölçümü, doğal afetlerin öngörüsü, kentin ve devletlerin kaderi, insanın yaşam eşiklerindeki-evlilik, doğum, ölüm gibi- kararlarını) kesinlikle evreni ifade eden gökyüzündeki yıldız hareketlerinden etkilendiğine inanır. Kuzey Hindistan'ın ilginç kentlerinden Caypur'da, İmparator, yaşamının en büyük tutkusu olan *Cantar Mantar* isimli dev bir rasathane kompleksini kurar. **(resim 9)** Tek amacı, ideallerin doğduğuna inandığı kutsal gökyüzünü yerdeki kent topraklarına indirmektir. Gerçekten de, çok az yanılmayla dünyanın en büyük güneş saatini kurduğu gibi güneş ve ay tutulmalarının hesaplanabildiği üç boyutlu astrolojik haritaları da inşa eder.

Calvino, Perinzia kentinin kuruluşunu anlatırken ironik biçimde sorgular kent ve astroloji ilişkilerini:"*Perinzia'nın kuruluşunda uygulanacak normları belirlemek üzere davet edilen gökbilginleri, mekan ve zamanı yıldızların durumuna göre saptadılar. Perinzia yıldız dolu bir gökyüzünün uyumunu yansıtacaktı, bunun için güvence verdiler. Perinzia'nın sokak*

¹⁴ Archigram

¹⁵ Uğur Tanyeli- Ait olduğu çağ bağlamında Archigram-Garanti galeri- 2005

¹⁶ Meltem Aksoy, Peter Cook, Arredemento Mimarlık 1994/10

ve meydanlarında sakatlara, cüce ve kamburlara, şişmanlara, sakallı kadınlara rastlarsın bugün. Daha korkunç şeyler de var görmediğin: ailelerin üç başlı ya da altı bacaklı çocuklarını sakladıkları bodrum ve samanlıklardan boğuk çığlıklar yükselir. Perinzia'lı gökbilginleri zor bir seçimle yüz yüze: ya bütün hesapların yanlış olduğunu ve buldukları sayıların gökyüzünü betimlemediğini kabul edecekler, ya da tanrıların düzeninin canavarlar kentinde yansıyan düzen olduğunu herkese açıklayacaklar.¹⁷

Kentteki her sokağın bir gezegenin yörüngesini izlediği Andria kentini anlatan Calvino, bu kentte bir dizi yeniliğin yapıldığını gördüğünde şaşırarak sorar:” Bütün bu yenilikler kentinizin yıldızlarla uyumunu bozmuyor mu peki? Kentten aldığı yanıt Andria'luların kişiliklerindeki büyük erdemi- özgüven ve ihtiyat- ortaya koyduğu gibi Perinzia kentinin yapılışındaki en büyük kusuru da anlatır bizlere:

“ Kentimiz ile gökyüzü arasındaki karşılıklı ilişki öylesine kusursuz ki, Andria'daki her değişiklik yıldızlara da bazı yenilikler getiriyor... Her değişiklik gerek Andria'da gerekse yıldızlar arasında bir sürü yeni zincirleme değişiklik yaratıyor mutlaka: **kent ve gökyüzü asla aynı kalmıyor.**”¹⁸ Calvino'nun dolaylı olarak altını çizdiği kavram, Astrolojik ütopyaların kuruluşundaki en temel kusurun, ideallerin yer aldığı değişmez kutsal gökyüzünün bir kentin kuruluşuna ayna görevi görmesi bilincinin egemen olması ve insan varlığının hiçe indirgenmesidir.

Calvino, Bersabea kentini anlatırken, Hinduizm dışındaki tüm dinlerde gördüğümüz, gökyüzünde yaşayan tanrısal cennet kavramı ile yeryüzündeki dünyevi yaşamın birbirlerinin bütünleşik yansımaları olmaları inancını betimlerken, düşlediği Gökyüzü kentiyile bütünleşebilmek için tüm yeteneklerini ortaya koyan yeryüzü cehennemini kutsar:

“Barsebea'daki inanışların doğru ve yanlış yönleri var. Biri göksel diğeri de cehennemsel olmak üzere iki yarı yansımanın kente eşlik ettiği doğru; ama bunların içeriği hakkında yanılıyor herkes. Bersabea'nın derinliklerine oyulmuş cehennem en yetkin mimarlarca tasarlanmış, piyasadaki en pahalı malzemelerin kullanıldığı, tüm parçaları, sistem ve dişlileriyle işler durumda, bütün boru ve piston kollarından sarkan farbala, saçak ve püsküllerle süslü bir kent”¹⁹

İNCE-SAYDAM KENTLER:

Calvino'nun anlattığı masalsı ince kentler, hem hafifliği hem de saydamlığı ifade ederken, içlerinde bazı ütopyaları da barındırıyorlar:

“Sofronia iki yarım kentten oluşuyor. Birinde, iki büyük kamburuyla sekiz çizen raylar üzerinde inip çıkan ölüm treni, zincirlerin döndürdüğü atlıkarınca, dönme dolap, yerçekimine meydan okuyan motorları üzerine kapanmış ölüm motorsikletçileri, tepesinde trapez salkımı sallanan sirk çadırının kubbesi var. Diğer yarım kent, bankası, fabrikaları, büyük binaları, mezbahası, okulu ve geri kalan tüm şeyleriyle taş, mermer ve çimentodan. Yarım kentlerin birisi sabit, diğeri geçici ve süresi dolduğunda çivilerini söküp parça parça ayırarak başka bir yarım kentin boş alanlarında kurulmak üzere alınıp götürülüyorlar.”²⁰

İşte karşımızda Plug-in City Ütopik Projesine(1964) benzer bir örnek. Gerçekte, Archigram grubu, kent ve mimarlığın maddeye bağımlı özelliklerini bir tüketim nesnesi olarak değerlendirip, bağımlılıktan kurtuluşu, maddelerin değişmezliği ve sabitliği düşüncesini yıkarak gerçekleştirmiştir.

¹⁷ A.g.e.

¹⁸ A.g.e

¹⁹ A.g.e

²⁰ A.g.e

Armilia kenti ise inceliğini ve saydamlığını salkım saçaklık halinden alır. Bu haliyle de R. Piano ile Rogers'in Pompidou Kültür Merkezine benzer:²¹ **(resim 10)**

“Gerçek şu ki kentin ne duvarları, ne tavanları, ne de döşemeleri var: evlerin bulunması gereken yerlerde diklemesine yükselen, katların bulunması gereken yerlerde kollara ayrılan su borularının dışında onu kente benzetecek başka şey de yok: musluk, duş, troplen ve sifonlara bağlanan bir borular ormanı”²²

Peter Cook'un 1966 yılında tasarladığı Blow-out Village Projesinde, köyün evlerini, hidrolik güce sahip bir hava yastıklı aracın altından çıkan bir metal ağacın gövdesi ve dallarının üstüne asılmış, değişik düzeylerde boşlukta duran konteynerlar biçiminde ifade eder. **(Resim 11)** Aynı, Calvino'nun Zenobia kenti gibi: “Kuru toprak üstünde kurulmasına karşın Zenobia upuzun kazıklar üstünde yükseliyor; evler bambu ve çinkodan, hepsinin birçok balkonu ve terası var, farklı yüksekliklerde, birbiri üstüne binen sııklar üzerine kurulmuş, seyyar merdivenler ve asma kaldırımlarla birbirine bağlanmış. Her birinin üzerinde konik çatılı birer cam köşk, su varilleri, rüzgar gülleri var, makaralar, olta kamışları ve palangalar sarkıyor damlarından.”²³ Temelsiz, havada yüzen kentleri, Ottavia isimli kentiyle anlatır Calvino. Bunlar da Archigram grubunun Instant City veya Blow-out Village Projelerinde betimlenen tip yapılaşmalardır: “Örümcek ağı kent Ottavia'nın nasıl olduğunu anlatacağım. İki sarp dağ arasında bir uçurum var: Kent boşlukta duruyor, bir doruktan ötekine halatlar, zincirler ve tahta köprülerle bağlanmış... Kentin temeli bu. Geçit ve destek gibi kullanılan bir ağ. Geri kalan her şey yukarıya yükseleceği yerde aşağıya sarkıyor... Ottavia sakinlerinin boşluğa asılı yaşamları diğer kenttekilere oranla daha güvenli. Herkes biliyor ki ağ daha fazlasını taşımayacak.”²⁴

SÜREKLİ KENTLER, BAŞKALAŞIM ve ERİME:

Calvino, kentsel boşluk içinde yaşayan insanların nüfus artışı ile oluşturdukları **başkalaşım** kavramına, **Sürekli kentler** temasıyla anlattığı Procopia kentinde değinir:

“Böylece yıldan yıla çukurun, üvez ağacının, böğürtlen dalının, sakin bir gülümseme duvarının arkasında yaprak çiğnerken oynayan yuvarlak yanakların arasında kaybolduğunu gördüm...Bu yıl perdeyi kaldırdığımda artık pencerenin çerçevesini bir yüzler ormanı dolduruyor sadece:bir köşeden ötekine bütün yükseklik ve bütün uzaklıklardan bütün çerçevede belli belirsiz gülümsemeleriyle,birbirlerinin omuzlarına dayanmış ellerin ortasında duran bu yuvarlak, hareketsiz yassı yüzler görünüyor. Gökyüzü de kayboldu. Pencereden uzaklaşsam iyi olacak.”²⁵

Yatakhane kent veya **Fabrika kent**, **kentsel yabancılaşma** kavramlarını, Sürekli kent teması ile anlatan Calvino, **tüketim toplumunun başkalaştırdığı kent olgusunu** da masallarında tartışır. Sürekli tüketen, ve tükettiğini çöp olarak tanımlayıp kentin gelişimini” her sabah mis gibi çarşaplarda uyanmak, yeni açılan sabunlarla yıkanmak, yepyeni elbiseleri giymek, en mükemmel buzdolaplarındaki açılmamış süt şişelerine uzanırken son model radyolardan en son cingilları dinlemek” diye tanımlayanların ülkesidir Leonia kenti. “Uçsuz bucaksız çöp dağının üzerine, en uçtaki doruğun ötesinden, kendi çöp dağlarını sıkıştırma sıkıştırma iten diğer kentlerin çöpçüleri olmasa, Leonia'nın çöpleri dünyaya yayılabiliirdi ağır ağır. Belki de Leonia'nın sınırlarının ötesinde bütün dünya, ortalarında sürekli çöp püskürten

²¹ Pompidou Merkezi-Paris: Renzo Piano ile Richard Rogers'in bu ortak eseri, yapının tüm servis elemanlarının (borular, kanallar, asansörler) yapısal kabuğun dışında yer aldığı bir Kültür merkezidir.

²² İtalo Calvino, Görünmez Kentler, YKY,2002,İstanbul

²³ A.g.e

²⁴ A.g.e

²⁵ A.g.e

metropoller bulunan kraterlerle dolu”²⁶Sanki Archigram’ın dev makinalardan oluşan kentlerin çizgi roman anlatısı içindeyizdir.

Peter Cook’un kentsel başkalaşım kavramı, yukarıda anlattıklarımızdan oldukça farklıdır.”*Suyun önce yavaş yavaş kıyıya sokulması, büyümesi ve sonra tekrar çekilmesi... Geriye kalan çamurlu alan kara mıdır yoksa deniz midir? Bu belirsizliğe hayranım. Bu şehir için harika bir model. Şehrin önce kenar mahallelere sonra kılık alanlara adeta eriyerek geçişinden çok etkileniyorum.*”²⁷

Cook, bu **başkalaşım** düşüncesini, ütöpik bir çalışması olan *Arcadia-Trickling Tower* Projesinde uygular. Kulede yaşayan insanlara, kuleye değişik şeyler asma ve eklemeler yapma izni verilir. Bu değişim süreci zaman içinde gelişerek devam eder ve kule zaman içinde gotik bir havaya bürünür. Değişim, kuleyi eski orijinal haline getirir. Mimarının bu devr-i daimi, Cook için çok etkileyicidir. **(resim 12)**

ÜTOPYALARIN ÇIKIŞ NEDENLERİ / MEKANI VE GELECEKLE OLAN İLİŞKİSİ NEDİR?

Thomas More’un Ütopya’sından(1516)²⁸ başlamak üzere ütopyalar çoğunlukla **kent açısından** ele alınır. Antik dönem kentlerinden Ortaçağ kent devletlerine, modern ulus devletlerin kentlerine, daha sonra da dev metropollere dek yaşam pratiğinin tüm sorunsallarının en kristal biçimde ortaya çıktığı, buna tepki olarak ütopyaların planlandığı çekirdek mekan **Kenttir**. Ütopya İdeal toplumu (geçmişte veya gelecekte) ararken, Toplum ile Kent hep özdeşleşmiştir.16. Yüzyıl *Thomas More* ütopyasının mekanı bir **kent adadır**. **(resim 13)**Deniz ile diğer dünyadan soyutlanmış, korunmuş olan bu Ada ile Ortaçağ cennetinin hümanizma hayali kurgulanır. Ütopyaların temeli ve arzuladığı hayali Toplum-Kent modeli de **tarihsel olarak değişmektedir**. Yükselen Endüstri Devrimi ile, kalabalıklaşan, sağlıksızlaşan, eşitsizleşen, kirlenen büyük Avrupa kentlerinin yeniden örgütlenmesini arzulayan **aktivist ütopya** modeli gelişmeye başlar.

“*Rowe ve Koetter’in açıkladığı gibi ütopyanın ‘düşünceye dayalı platonik modeli’ yerini, toplumun yeniden yaratılabileceği ve fizik kuralları kadar değişmez kanunlara tabi olabileceği inancından kaynaklanan Newton rasyonelliği tarafından yönlendirilen ‘daha enerjik ütopyacı bir yönlendirmeye’ bırakmıştır.*”²⁹

XX. Yüzyılın başında doğan Sant’Elia, Corbusier, Tony Garnier’in yarattıkları ütopyalarda ise, vurgu, **var olan mimari ve kentsel çevrenin eleştirisi ve yeniden kuruluşu** üzerinedir.

1959 yılında, Japon kökenli mimar ve kent plancıları (*Kenzo Tange, Kisho Kurokawa, Kiyonori Kikutake, Masato Otaka*)*Metabolist Mimarlık* kavramını oluşturdular. Sözcük kökünü biyolojiden alan *Metabolizm* düşüncesi de, evreni, dünyayı ve kentleri farklı kavramlarla (değişik zamanların, değişik yaşam formlarının, değişik kültürlerin, değişik mekanların sembiyozu) anlamaya ve yeniden üretmeye dönük ütopyalar kurmayı amaçlamıştır. **(resim 14)**

60’larla birlikte çağdaş toplumun direksiyonundaki yeni değişimler- Bilgi toplumuna yönelik, kentlerin karşılaştıkları kaotik gelişmeler, teknolojide dev adımlar, Pop kültürün egemenliği-sonucunda, kentlerin, toplumun devinimine karşılık vermek üzere, dinamikleşmesini arzulayan **Archigram ütopyaları** ortaya çıkar. Giderek, ütopyalar makine, teknoloji,devinim

²⁶ A.g.e

²⁷ Meltem Aksoy, Peter Cook,Arredemento Mimarlık 1994/10

²⁸ Thomas More(1478 -1535) Ütopya sözcüğünün doğmasına neden olan ünlü Ütopia kitabını 1516 yılında yazar. günümüzden yaklaşık beş yüz yıl önce yayınlanan Ütopia’da, çizdiği “Yeryüzü cenneti” ile bugün de kaynak gösterilen bir “Toplumsal mutluluk” örneği sunmaktadır.

²⁹ Neslihan Dostoğlu, Mimarlık’ta Ütopya,Arredemento, 2001/05

ve iletişimi daha çok önemsemeye başlar. Bunun sonucunda yapıların, çevrelerin ve kentlerin de kalıcı ve sabit olmayabileceği düşüncesi önem kazanmaya başlanır.

90'lı yıllarda, "sürdürülebilirlik ve ekolojik mimarlık" kavramları önem kazanmış ve Biyo-iklimsel mimarlık düşüncesini ortaya atan Malezyalı Mimar Ken Yeang, ekolojik gökdelenleriyle yeni bir kentsel ütopya oluşturmuştu.. Yeang, tek tek yapı üretme fikrine karşı, yapıları birbirleriyle, doğayla ve kentle birlikte bir sembiyoz halinde oluşturma düşüncesindeydi: "Yapmamız gereken bir anlamda dikey olarak tariflenen bir kentsel tasarım. Zemine yatay olarak yayılan herşeyi yukarı doğru yeniden yaratmaya çalışmalıyız diye düşünmeye başladım; gökyüzü bahçeleri, yapı bünyesinde peyzajlar, plazalar gibi yukarı doğru uzayan bir kent tasarladım." ³⁰ (resim 15)

Gördüğümüz gibi 16. yüzyıldan günümüze ütopyaların tümünde ortak olan özellik, toplumsal tarih ve doğanın gelişimine koşut olarak, kimi geçmişe dönüşün, kimisi de geleceğe dair düşlerin, yazılar, resimler ve projeler biçiminde ifade edilmesidir. Günümüzün çok kentsel çevresinde Sant'Elia'in Fütürist mimarlığını, Corbusier'in ütopyalarını, Tony Garnier'in Bahçeli Evlerini görebiliriz. Archigram'ın çizgi roman ütopyaları, Metabolistlerin Sembiyoz düşünceleri ve Yeang'ın biyoklimatik mimarlığı çok fazla mimarı, dolayısıyla kentlerin gelişimini etkilemiştir. 2001 yılında, Belediye başkanı Ahmet Prinçtina'nın açtığı uluslar arası "Liman arkasından Turan'a dek İzmir Planı" Mimarlık yarışmasına katılan çok yarışmacı, Tarihi Symrna kentinden boşaltılan Liman bölgesine ve Liman arkasına uzanan geniş bir bölgeyi dönüştürerek bir İzmir Ütopyası tasarlamadılar mı? 21. yüzyılda kamusal yaşama bireylerin katılımındaki artış ve küreselleşmenin etkileriyle, kentsel ütopyalar, eskiden olduğundan farklı formatlarla, özellikle de Kamu tarafından teşvik edilen yarışmalar biçiminde artmaktadır. Berlin'de, Doğu ile Batının birleştiği, oldukça gerilimli Potsdamplatz bölgesinde başarılı yeni kentsel çevre (2001) bu sözünü ettiğimiz son gelişmenin en başarılı sonuçlarından biridir.

Peki, "Görünmez Kentler" ile Calvino'nun yaptığı nedir? Bana göre, **görünmeyen kentleri görünür hale getirmektir**. Kent için hayal kurmayan bireyin bu düşsel kentleri görebilmesi olanaklı değildir. Kitabın son bölümünde Kubilay ile Marco Polo arasındaki diyalog ise her şeyi bir kez daha anlatır:

"Kubilay Marco'ya sordu: 'Sen ki çevreyi keşfedip göstergeleri görüyorsun, söylesene bana, iyi rüzgarlar bu geleceklerin hangisine sürüklüyor bizi?'

'Bu limanlar için rota çizemem harita üzerinde, ne de yaşayacağım günün kesin tarihini verebilirim. İlgisiz bir manzaranın ortasında açılan bir aralık, siste yaniveren ışıklar, gidip gelirken rastlaşan iki kişinin arasında geçen bir konuşma yeter bana bazen; oradan yola çıkıp bir bütünüün parçalarını, zaman aralıklarının ayırdığı anları, birbirinin gösterdiği, ama kime ulaştığını bilmediğim işaretleri bir araya getirerek kusursuz kenti parça parça kuracağımı düşünürüm.'

Vedat Tokyay

Mimar

22/Ağustos 2009-İZMİR

³⁰ Ege Mimarlık dergisinde Ken Yeang ile yapılan söyleşi, 2004/2

GÖRSEL KAYNAKÇAYA AİT NOTLAR

Resim 1: Marco Polo'nun Çin'de yaptığı yolculuğa ait bir gravür(Marco Polo, 1271 yılından başlayan ve 2,5 yıl kadar süren Çin'e yolculuğundan sonra Kubilay Han'ın verdiği görevle 17 yıl doğu ülkelerini dolaştı) (İnternet)

Resim 2: Ünlü Ütopyacı Charles Fourier'in Phalanstere çizimi (1829) (İnternet)

Resim 3: Ebenezer Howard-Bahçe Kent(Garden City) ütopyası (1898) (İnternet)

Resim 4: Tony Garnier-Endüstriyel Kentte bahçeli konut resmi (1917) (Vedat Tokyay arşivinden)

Resim 5: Frank Lloyd Wright-Broadacre City resimleri (1958) (İnternet)

Resim 6: Archigram- Plug in City- (Reyner Banham, The visions of Ron Herron, Academy Editions,1994)

Resim 7: Archigram- Instant City- (Reyner Banham, The visions of Ron Herron, Academy Editions,1994)

Resim 8: Archigram- Walking City- (Reyner Banham, The visions of Ron Herron, Academy Editions,1994)

Resim 9: Cantar Mantar Astroloji Parkı-Caypur (Vedat Tokyay Arşivinden)

Resim 10: Pompidu Kültür Merkezi-R. Piano&R. Rogers (Vedat Tokyay Arşivinden)

Resim 11: Archigram-Blow-Up City (Reyner Banham, The visions of Ron Herron, Academy Editions,1994)

Resim 12: Archigram-Arcadia Trickling Tower (Reyner Banham, The visions of Ron Herron, Academy

Resim 13: Thomas More Utopia kitabında yer alan Ada resmi

Resim 14: Kisho Kurokawa- Capsule Tower-Tokyo(1972) 14 katlı 140 kapsülden oluşan beton modüller, kendi içlerinde değişebilir biçimde tasarlanmıştır. Bir insan birim kapsülü 4x2.5 mt ölçülerinde olup, tüm gereksinimler bu modül içinde sağlanmıştır. (İnternet)

Resim 15: Ken Yeang-Menara Mesiniaga yapısı (Vedat Tokyay Arşivinden)

ÖZET

Çağdaş İtalyan Edebiyatının önemli bir temsilcisi olan Italo Calvino olağanüstü güzel öykü ve masallarının yanı sıra, son döneminde ürettiği Görünmez Kentler ve Amerika Dersleri gibi kitaplarında, yaşam felsefesini, dünyaya bakma, araştırma, anlama biçimlerini ve bu biçimlerin dilsel ifadelerini anlatır. Dünyasal ve metafizik alanların tümünde kapsamı o kadar genişletir, konuların tümüne o kadar bütüncül bakar ki, bir mimar bile bu kaynaktan kendi üretim alanına ilişkin yeni bakışlar ve kurgulama kavramları geliştirir. Calvino, mimarların asırlardır kafa yordduğu, hafiflik, saydamlık, görme, başkalaşım, devinim gibi kavramsal araçları, bir yerde masalsi kentler üzerinden kentsel yaşama bakarken, başka bir yerde şiirsel metinlerin yorumlanmasında kullanır. Aslında aradığı yeni bir ifade, yeni dilsel araçlardır. Çağlar boyunca tüm mimarların yaşadıkları zamanı ifade edecek yeni bir dilsel araçlar bütünü aramaları gibi... Calvino, yaşamın bütünselliğinin, mimar, müzisyen, ressam ve edebiyatçıları aynı ortak kavramsal araçları kullanarak farklı diller ve ifadeler etme konusunda birleştirdiğini anlatır bize.

Calvino, eserlerinde masallar ve düşler dünyasına yönelmesiyle ve bir dönem kıyısından geçtiği “*yeni gerçekçilik*” akımına karşı, **dünyasal gerçekliğin metafizik dünya ile bir bütünlük içinde ele alınarak değiştirilebileceğini savunmasıyla**, çağdaşı Walter Benjamin ile aynı çizgide buluşur. Artık, anlatım kapsamında **bugün** kadar Marco Polo’nun **geçmiş** dünyası ve **değiştirilen gelecekte** daha iyi ve güzel bir dünya hayali yer almaktadır.

Aynı, tüm ütopyaçı mimar –kent plancılarının bugün ve geçmişi anlamak ve değiştirmek için ürettikleri ütopyaçılar gibi.

Calvino’nun dünyaya bakma ve anlama araçları ile hayalleri ön plana alan ifade tarzı, bu yazıdaki mimari bağlantıların da ortaya çıkmasına neden oldu. Özellikle de Thomas More’dan, Owen’a, Fourier’e, Ebenezer Howard’a, Tony Garnier’e, Le Corbusier’e, Wright’a, Archigram grubuna, Kurokawa’ya ve Ken Yeang’a kadar değişik dönemlere ve biçimlere sahip kentsel ütopyaçıların anlamlarını bu yazıyla bağlantılandırmaya çalıştım.

Calvino’nun kitabındaki *Anılar, Arzular, Göstergeler, İnceleme, Saydamlaşma, Takas, Gökyüzü, Sürekli başkalaşım* gibi başlıkları inadına koruyarak, bu değerli eserin mimari mekan ve kentsel bağlantılarını bu başlıklar kapsamında kurmaya çalıştım.

Italo Calvino, Görünmez Kentler, YKY,2002,İstanbul Meltem Aksoy, Peter Cook,Arredemento Mimarlık 1994/10 Meltem Aksoy, Peter Cook,Arredemento Mimarlık 1994/10

*A-U Publishing, Peter Cook, 1989